

CAROLI RUÆI

3

E

SOCIETATE JESU
PRO CONFECTO
FELICITER BELLO
PANEGRICVS
LUDOVICO MAGNO
DICTVS

Parisiis in Collegio Claromontano,

vii. Kal. Decemb. Ann. ci9. i9c. LXXVIII.

PARISIIS

Apud SIMONEM BENARD, via Jacobæa.
è regione Collegii Claromontani
Societatis JESU.

M. DC. LXXVIII.

LUDOVICO MAGNO

PRO CONFECTO

FELICITER BELLO

PANEGYRICVS.

IN hac tanta luce tempo-
rum & rerum prosperitate
cum fere nihil occurrat Gal-
lico nomine præstantius, VIRI
ILLUSTRISSIMI: quo casu fieri
dicam, ut qui me unum inter
cæteros natum ea conditione
temporis atque gentis antea sic
gaudebam, ut in maximis vitæ
bonis id præcipuum ducerem;
idem tamen, ex quo regiæ lau-

4 LUDOVICO MAGNO

dationis partes ad me esse delatas intellexi, ita sim continuo voluntate & studio immutatus, ut meæ me patriæ tantum non pœniteat? Si enim, aut libero in loco versarer, nullisque partibus obnoxio; aut ex iis gentibus ortum ducerem, quæ Gallicæ laudi maxime infestæ dicuntur esse; facerem sane apud vos hoc tempore, quod eos, qui sic nati sunt, libere usurpare vidimus inter suos: res a Ludovico magno præclare gestas, ea qua par est orationis amplitudine ac dignitate, vel ad publicam orbis terrarum admirationem, vel ad invidiam certe, prædicarem. Enimvero quid uberius ad rerum nostrarum commendationem, & magnificentius dici po-

test; quam quod literis hostium
quotidianis, nuntiis, instrumen-
tis, sparsis etiam in Anglia pas-
sim & Germania libellis, de for-
midoloso virium nostrarum in-
cremento, consignatum est; aut
communi hominum sermone
longe lateque pervagatum. Qua
in prædicatione etsi modum ii
nonnunquam excefferint: ea ta-
men erat potentia nostræ apud
omnes opinio; ut in ea celebra-
da paulū a vero deflectere, non
sine aliqua veri similitudine, pos-
se se interdum putarint. Nunc
vero, quam nec hostibus æmula-
tio, nec hominibus exteris pere-
grinitas abstulit, laudandi regis
nostri licentiam; eandem hodie
mihi, vel in maxima dicendi
voluntate, patriæ ratio pæne

6 LUDOVICO MAGNO

adimit. Obstat enim huic studio, tum regis ipsius modestia, tum cæterorum offensio populorum: quarum alteram revereri, obsequentis; alteram extimescere, prudentis; utrique in scribendo dicendoque cōsulere, Galli nunc imprimis hominis est. Intellego igitur, AUDITORES, quam difficilem in locum hodie inciderim; qui defixos in me unum videam, & regis, & orbis totius oculos: non modo ne quid nimium, ne quid assentationi confine; sed ne vel idipsum dicam, quodcunque de rebus nostris iuste ac legitime dici potest. In quo quid potius querar, non video: an alienorum hominum supercilium, qui ne id quidem nos plane ac simpliciter proferre patiuntur; quod ipsi

cum exaggerarent impensius, cum figmentis etiam & mendaciis ornarent, fidem se putabant facile inventuros: an regis optimi duram legem, qui hostium in ea re fastidio potius, quam suorum studio, morem gerat; & se parce malit, quam invidiose laudari. Nova profecto res, AUDITORES! imminens oratori, non ab adulatione, sed a veritate periculum: ut in effusissima laudatione mendax esse non possit, verax esse nimis possit. Obsequamur tamen huic legi, parcamus regiis auribus, peregrinas ne lædamus: de belli hujus genere sic dicamus; ut modestiores quam par esset, ac religiosiores in dicendo nos fuisse, vel hostes ipsi fateantur.

3 LUDOVICO MAGNO

Id sane præstitero, si res tantas brevi dicto ac simplici comprehendero : Bellum ab omni memoria gestum in Gallia nullum hoc postremo gloriosius. Et quoniam animadverto, gloriæ militaris ac potentiae tria esse quasi membra quibus ea stet ac vigeat; fortitudinem, opulentiam, prudentiam : ita tres imprimis hoc bello Galliae provisos fuisse hostes video ; Batavos, Hispanos, Germanos : omnes insigniter quidem hac triplici laude florentes, at singulis tamen singulos insignius ; Hispanos prudentia, Batavos opulentia, fortitudine Germanos. Ut nempe Gallica fortitudo, comprimendis Germanis emereret; opulentia, multandis Batavis excelleret ; pru-

dentia, occupandis Hispanis eluceret. Non quod iis antea laudibus non abundaremus ipsi quoque; sed quod eas innata genti nostræ vitia corrumpere: prudentiam levitas, fortitudinem temeritas, opulentiam intempestiva quædam & cæca prodigientia. Deterfit hoc bello Ludovici felicitas inustam ab omni ævo Gallicæ virtuti maculam, si qua fuit; si qua laus a maioribus tradita, cumulavit; si qua hostium propria, suam fecit. Quæ tria dum oratione persequar; & primo de fortitudine, tum de opulentia, postremo de prudentia differam: nihil dicam, Auditores, non certum, non publicum, non imperatoriis ad Batavos admonitionibus

10 LUDOVICO MAGNO
regumque literis contestatum;
non ab eorum legatis in Colo-
nienſi ac Neomagenſi conventu
palam & ſæpe prædicatum. Mi-
nus etiam aliquid dicam. Ea le-
niam ſane, quæ metus iis ex-
preſſit: & me, non ad cujuſquam
offenſionem, ſed ad veræ com-
memorationem virtutis, hunc in
locum veniſſe meminero. Ad-
monet me officii ſpirans hic ante
oculos in hac regis effigie veræ
ac ſinceræ fortitudinis ſpecies.
Admonent laureatæ iſtæ princi-
pum & imperatorum imagines:
qui tot præclare geſtorum admi-
niſtri, nunc & dictorum meo-
rum etiam muti teſtes, ornari ſe
mendaciorum pigmentis & inani
adulationis fuco, vel in ipſis
picturæ coloribus erubeſcerent.

EA semper fuit communis hominum opinio gentem nostram, & fortitudine præstantem, & maximis ad eam laudem esse instructam ad adiumentis. Firmavit hanc opinionem continuus prope ab ipso rerum nostrarum exordio belli usus, expeditiones finitimæ ac longinquæ: quibus cum antea probatum sit, quantum singulis gentibus præstaremus; tum hoc primum bello, quod proxime confecimus, apparuit, quanto reliquis una omnibus collectis & consociatis superiores essemus.

Revocate in memoriam;
A U D I T O R E S, vicinarum gentium graves minas, fœderum religiones, exercituum numerum, formidolosos appa-

12 LUDOVICO MAGNO
ratus, orbi terrarum subjiciendo
prope pares. His, aut sane paucio-
ribus, non omnino cessasse, Fran-
cisco olim hujus nominis primo
laudi fuit. Eisdem, non obstitisse
dico, non victoriam extorsisse;
sed cladem etiam intulisse, sed
spem sarcientiæ cladis abstulisse;
quanti roboris, quam vegetæ for-
titudinis, quam animosæ virtutis
fuit! Videre mihi videor angu-
stam illam Galliam, infestis un-
decunque populis, quasi ho-
stili quodam vallo & obsidione,
circumfessam: sic aptam tamen
in se partibus suis, ac veluti con-
globatam; ut nihil hiare quic-
quam aut deficere visum sit;
nihil detrahi, aut avelli, aut per-
rumpi potuerit. Quis hoc pri-
mum satis prædicet Gallicæ for-

titudinis exemplum? tot conjuratos exercitus, magna spe, magnis præmiis, in perniciem nostram incitatos, continuo septem annorum spatio ne locum quidem facere sibi potuisse, ubi pedem in nostro figerent. Quid hoc alterum dicam, quam novum & inusitatum specimen? Eosdem, iis instructos viribus, ea inter se societate firmatos, vi arte, consilio, molitione omni atque contentione non potuisse perficere; quin urbem quamcumque oppugnare libuerat, (quam multas autem oppugnavimus!) continuo caperemus. Quid hoc tertium adiiciam opinione majus & fide prodigium? Galliam tanta hostium diversitate atque multitudine distra-

14 LUDOVICO MAGNO,
Etiam, ita, nec imminutis viribus,
dispertisse vires suas, ut ubique to-
ta regnis & imperiis totis obstare
atque occurrere videretur: ut alia
quidem sui parte totum illud
imperatorii nominis robur ad
Rhenum infringeret; alia con-
tentos in Flandria Batavorum
ac fœderatorum nervos omnes
elideret; alia superatis Pyre-
næorum saltibus caput ipsum
Hispanicæ potentiae lacefferet.
Mirata est Germania sic valla-
tas exercitibus nostris Rheni
ripas, quasi præsidio fines Bel-
gici caruissent; Belgium tot se
copiis obsideri, quasi nudatus
esset milite Rheni limes; Hispa-
nia sic se peti, quasi esset jam
cæteris in partibus debellatum;
omnes una conspiratione con-

junctæ nationes extremas undique regni oras tanta multitudine præcingi atque defendi, quasi vacua intus omnia vasta solitudine horrerent. Tantus omnium animos belli ardor incesserat. Tanta militaris gloriæ cupiditas inflammaverat Gallos, vigeat apud nobiles, penetraverat in cives, in colonos irreperat: convolabant ad arma, ex agris, ex oppidis. Cum tamen & ordinum omnium splendore bonarumque artium studiis florerent ubique urbes, & admirabili frugum copia agri circumfluerent.

Valeant nunc denique voces illæ, toties in patriæ contumeliam jactatæ, non omnino quidem inaniter: Vigere tantum im-

petu, non item firmitate & constantia, Gallorum fortitudinem: Nos præliis idoneos, obsidionibus minus aptos; subitis impressionibus promptos, lentis propugnationibus imparatos; terrestribus militiæ patientes, maritimæ minus expertos; equite, quam pedite, firmiores; milites in universum plus excellere, quam duces. Purgavimus aliquando quicquid erat veteris illius vitii moribus nostris inolitum. Facta est hujus belli auspiciis & Ludovici virtute, quasi pollentis aliqujus fideris exortu, mira voluntatum apud nos, & indolis, & studiorum commutatio: quæ Gallos, & a se omnino alios, & se quodammodo superiores effecerit. Obiecit Ludovico
scilicet

scilicet æmulos uno tempore fortuna fatis multos ; ut singulorum clade singulas nominis nostri maculas deleamus.

Certatum est inter vepres & invias equiti locorum angustias felici exitu sexies, in Zeintzemii collibus, in Turquensibus vineis, in Senefensibus lacunis, in Castellanis maceriis, in Heinsemii Montiumque saltibus: ut in pedestri acie præcipuum victoriæ nostræ nunc situm esse momentum orbis intelligeret.

Pugnæ mari quatuor commissæ, proprio Marte ac secundo: perruptus in Siciliam aditus; extinctus ad Augustam Batavus ille marium terror; Hispanorum apud Panormum a Vivonio, Batavorum apud Tabacum

ab Estræo classis incensa ; nulla vis damnosa navibus nostris, nisi quam, ne vitare possemus, consulto & quasi ex insidiis providentiæ nostræ natura subduxerat : ut ex iis omnibus palam esset, quantum & mari possimus.

Urbes oppugnatae frustra nullae ; captae vi, deditione, plus centum : ut in proverbium cederet felix in obsidendo Gallorum audacia. Excisæ ex iis aliquæ, imprimis caput illud bellicosæ provinciæ Limburgum : ut ne, quod imbellium est, leviter irasci putaremur : ut satis esset Austriacis, Teroannæ excidium tot annos impune jactitasse : ut Enguinei victoriæ monumentum in ruinarum congerie perpetuum &

singulare poneretur; & ignoti conditoris oblita urbs, expugnatore tanto posteritati nota esset.

Denique obsessi interdum sumus captis illis in oppidis: ut pertinaciæ nostræ periculum fieret; & laus illa firmitatis, Hispani militis eo usque propria, penitus ad nostros homines etiam transisse diceretur.

Et quid fateri pudeat ludum fortunæ mirabilem? quo factum, ut ex iis, quas fuisse ab hostibus obsessas meminimus, alicujus nominis octo admodum urbibus, quatuor maxima cum laude servaremus; quatuor eorum in potestatem, diuturno labore, sumptu immenso reciderent: ut ex ea brevi rerum vi-

20 LUDOVICO MAGNO
cissitudine liquidum esset, virtutis
esse, non fati, quod bello supe-
riores essemus; eoque puderet
hostes magis, iis obsistere se non
posse, quos etiam vinci posse
cognoscerent. Tum vero quis
ægre ferat, in tanta calamitate
partium & quotidianis ærum-
nis, datum id hostium ducibus
a fortuna qualecumque sola-
tium, ut singuli singulas urbes
caperent, Bonnam Montecu-
culus, Graviam Auriacus, Lu-
neburgici Treviros, Philisbur-
gum Lotharingus? Digni, pro
splendore natalium ac virtutum
amplitudine, principes; qui,
vel militibus aliis imperassent,
vel hostes alios nacti essent.

Nos interim & hoste gaudeba-
mus & milite: duces utrisque non

impares, & numero satis multos,
& belli usu conspicuos, habebamus. Id vero quo, nisi Ludovici magni fato, provisum est? Ut cum ex hac tanta, quanta primo belli exortu florebamus, ducum & imperatorum copia, longe optimi & experientissimi deinceps, aut ætate submoti, aut belli casu consumpti essent: ii tamen eorum in locum e junioribus evaserint, qui & in famam evasuri aliquando videri possent. Quorum fortitudine si non statim amissorum ducum justum & commune desiderium, dolorque Galliæ publicus omnino suppressus est; at certe perfectum, ut ne hostes diu dolore nostro gauderent.

Condæum bellicis laboribus

valetudo subduxerat : dolumus Galli , timuimus : gestiebatis , Belgæ ! plaudebatis. Hinc revocatus in animos ardor ille pugnandi paulum Senefensi clade restinctus : hinc præceps ad Castellum & pertinax audacia. Condæum videlicet , pugnandi principem & vincendi , longe abesse putabatis. Adfuit enimvero , qui vim illius , qui manum , qui impetum , qui prudentiam referret : dignitate superior , ætate inferior , genere par atque animo , regis frater. Ac ne is quidem longo usu , sed primo belli aditu tantus factus ; nec arte ad vincendum institutus , sed a natura imbutus ; nec tam fortuna duce , quam virtute , summorum imperatorum artem , experien-

tiam, laudes omnes, una die
affecutus atque complexus.

Jam quid illa Turennii nece
flebilius, quid calamitosius acci-
dere nobis poterat? Afflicti re-
ges, dejecti milites, attoniti
cives, commoti exteri, hostes
insperato casu perculsi: mœrere
agri perinde atque urbes: castra
planctu, templa gemitu perso-
nare: prorsus ut in hoc uno
imperatore salus omnis excisa,
spes ipsa victoriæ conssepulta
videretur. Excitasti tamen ex
illius tumulo spes nostras, Lu-
dovice! nec diu passus es popu-
los, aut alienos, aut tuos, in
hoc errore versari; ut rem for-
tunamque Gallicam ullo alio
containeri capite sibi fingerent,
quam tuo. Dedisti Gallia, qui

24 LUDOVICO MAGNO
jacturam unius sarcirent, lectis-
simos una die septem viros.
Sive is erat ejus apud te locus,
eæ partes in exercitu; quas im-
plere alii non nisi plures possent.
Seu potius existimabas, con-
ceptam ex ejus morte confiden-
tiam non aliter excutiendam
hostibus; quam si repentino tot
imperatorum exortu omnes in-
telligerent, laborem esse im-
mensum excindendæ Gallicæ
potentiæ, cujus capita septem
ex unius clade reviviscerent.

Hos autem atque alios a vir-
tute fatis antea comparatos ad
pugnandum, ex quo deinceps
auctoritate ad imperandum,
fortuna vero tua ad vincendum
communisti; quam securi fui-
mus! quam repressa continuo
adver-

adversariorum audacia!

Dicat ille Trajectensis urbis
impugnator exercitus, qualem
Schombergium fenserit. Dicant
ad Carloregium dissidentes in-
ter se de fuga tot principes,
qualem Luxemburgium nacti
sint. Dicant Pyrenææ rupes &
Cerdanæ provinciæ capita, qua-
lem Navallium acceperint. Di-
cant illæ sparsæ per Austrasiam
minacis exercitus inermes reli-
quæ, illi Germanorum equitum
ad Cokebergum cineres, ille jam
libero cursu tot ubique ponti-
bus excisis in mare permeans
Rhenus; illa jam coercita, jam
frænata, jam admonita vicinis
incendiis Argentina, qualem
Crequium experta sit.

SED huic tantæ ducum vir-

tuti, militum fortitudini, tot victoriis nostris, damnis & claudibus suis, video quid opponant. Opes, Deus immortalis! opes amplissimi regni diuturnitate bellorum exhaustas atque consumptas: quarum fane vis, quæ, quanta, qualis fuerit, sequitur, ut hac secunda orationis parte demonstremus.

Erant ista fane hostium solatia quædam, & quotidianorum quasi vulnerum fomenta: his opinionum tendiculis captabant vulgi animos: plenæ his rumoribus literæ, plenæ aures, pleni privatorum confessus, plena principum consilia: Non posse Galliam diutius molem gravissimi belli sustinere; consumptos inedia, morbo, defectione,

subitis excursionibus, intempestiva militia, numerosos exercitus; interclusa exterorum auxilia, succisum nobilitatis florem; superesse rudes pauculos & nuper centuriatos juvenes. Jam quæ tributorum onera, qui populi questus, quis agrorum squalor atque urbium, quæ portuum vastitas, quæ calamitas & angustia commercii? His porro copiarum omnium atque opulentiae fontibus ita suppressis, quæ fisci labes, ærarii perniciēs, fortunarum omnium interitus?

Quæ profecto dum vendita-
rent apud suos homines intelli-
gentissimi, dum ad votum &
libidinem fingerent: qui sensus
esse poterat etiam imperitæ mul-

titudinis ? quæ videret, effœtam
illam , uti jactabant , & inanem
rerum atque hominum Galliam,
emittere tamen e sinu suo im-
menfos exercitus : eosque non
certis ratisque temporibus , ut
inundantium natura fluminum
est ; sed jugi & continuo quo-
dam veluti oceani totius dilu-
vio , totis provinciis longe ac
late superfundi. Quæ vero sa-
pientum inter illos opinio ? qui
secum animo reputarent , ipsa
die qua cætera deficiunt , ipsa
belli diuturnitate qua maximæ
vires infringuntur , adeo non
imminutos esse Ludovici exer-
citus ; ut qui bellum in Batavos
centum hominum millibus ad-
crnaverat primum , idem exa-
ctis trucis & cruenti belli sep-

tem annis, commissis omnino
præliis decem, captis urbibus
innumeris, ducenta etiamnum
& eo amplius millia in castris,
in classibus, in præfidiis aleret.

At enim rumor ille de rerum
nostrarum angustiis; hæ som-
niantium hominum, aut sane
vulgi simplicitate nimis quam
intemperanter abutentium vo-
ces, apud quos & quo loco po-
tissimum increbrescunt? Iis, o-
pinor, hostium in provinciis,
quibus ipse belli turbo tot an-
nos incubuit; quas victi pariter
ac victores veluti communem
arenam infedere; quæ, tum ab
his armorum jure, tum ab illis
temporum necessitate, direptæ
vicissim ac depastæ sunt; quibus
hyems non æstate tranquillior,

30 LUDOVICO MAGNO
æstas non hyeme fertilior, nulla
alia nota nisi belli tempestas.
Fatiscant illæ quidem, etsi hoc
durum ac miserum, importuni
belli onere: de re nostra ne ita
æstiment, ut suæ parem pu-
tent.

Ut enim absint cætera, quæ
omnino inter nos paria non
sunt, non par ubertas soli, non
situs opportunitas, non abun-
dantia rerum, non illa quæ vi-
get apud nos partium omnium
& voluntatum summa quædam
consentio. Hæc, inquam, ut
præteream: quid? an unum at-
que idem est, belli flammam
alienis finibus ac remotis infer-
re: &, eandem sinu suo conti-
nere atque alere? Idemne suis
interdum hybernos commeatus

præbere ; & , suis , alienis ; popularibus , exteris ; amicis inimicis ; ad satietatem omnia , ad libidinem , continuo suppeditare ? Idemne habere apud se divitiarum suarum fontem , non egentem alienæ opis opulentiam : & , quicquid fere tibi opus sit , id omne ex alieno penu petere , quærere commerciis , longis ac periculosis anfractibus accersere , extorquere precibus , & quasi mendicare ? Idemne opes maximas administrari magno consilio , magna fide : & , id quantum habebas , dispensatorum incuria , ne dolo dicam , effluere sine fructu ac perire ? Idem denique regem habere , quem ames , quem in oculis feras , cui te actua sponte devoveas atque ad-

32 LUDOVICO MAGNO
dicas : & , illo regum amore vix
moveri ?

Neque enim ego dubitem de
singulis hostibus nostris id ip-
sum citra contumeliam affirma-
re. Tribuo illis vires maximas ;
do studium rei militaris ; non
adimo publicam fidem, reveren-
tiam regii nominis , fidei & re-
verentiæ constantiam : si qua est
etiam res alia, qua in re præcel-
lere cæteris velint, non invideo.
Amorem sane principum , &
hujus tam teneri tamque dulcis
affectus quæ sit illecebra, quæ
vis : nulla gens alia , præter-
quam Gallica, fatis capit. Non
capiunt Flandri : quibus a re-
gum suorum conspectu remo-
tissimis , major quidem e lon-
ginquo reverentia, non amor

est. Non agnoscunt Hispani: quibus, & regia gravitas, & aditus difficilis, & quædam quasi absens præsentia, majestatem exaggerat, non amorem inspirat. Non sentiunt Batavi: quam reipublicæ commodis addicti, tam ab omni principatu abhorrentes. Non intelligunt Germani, varietate partium, studio religionum, multitudine principum, ab illo summi unius capitis amore cultuque distracti. Capiunt, agnoscunt, sentiunt, intelligunt, aut maxime omnium, aut uni omnium Galli: quos regum suorum quotidianus prope usus, & blanda popularitas, & aperti serenique vultus, ita rapiunt ac devinciunt; ut rem suam ac regiam eodem habeant

34 LUDOVICO MAGNO
loco ; privatam utilitatem a regis gloria nihil distare, se regiis commodis auctum quisque ac beatum putet.

Et vero petiit ille pecuniarum subsidia ? concessa sunt. Imperavit ? soluta sunt. Mutua sumpsit ? quo tum ardore, quo concursu, ex omnibus regni partibus, e regionibus etiam exteris, itum est ad quæstores ? ut reflueret ærarium : isque vulgo esset negotiatorum sensus : levius esse hujus commercii periculum, certiores regiæ fortunæ fidem, uberiores tam sumptuosi belli proventus ; quam agrorum & mercium.

At ne mutuis in pecuniis hæreamus, quid ? in iis ipsis, quæ prius fuerant imperatæ, quale,

quam novum specimen , quam illustre , tum fidei regiæ , tum popularis in regem & publicæ voluntatis , exemplum est positum ? Vidimus exigi alias e singulis classibus ordinibusque civium ingentes pecunias. Easdem , ubi essent illatæ in ærarium , inde iterum emanare ; e quæstorum manibus educi atque extrahi ; & unde expressæ primum fuerant , eorum in sinum refundi : aut quando , aut ubinam vidimus ? In hac ipsa civitate , nunc primum , ante annos quatuor ? cum expeditione confecta Trajectensi , refusa sunt in Parisiensem populum e collectis antea tributis admodum quinquagies. Quæ quo sensu excepta sint a populo ,

36 LUDOVICO MAGNO
meministis, auditores? hostes,
exteri, posteri, parum credent.
Non hæc sane lætitia, non ad-
miratio, non stupor fuit: pudor
potius & offensio quasi spre-
muneris, & rejecti ab rege ob-
sequii sui quidam dolor. Ac ne
viderentur inviti & coacti cæ-
tera contulisse, si quid ultro at-
que avide reciperent: noluerunt
ex ea pecunia, quæ sibi repræ-
sentabatur, quicquam attinge-
re; totam, vel festis ad regis
laudem ignibus, vel sacris pro
ejus incolumitate supplicatio-
nibus, non publico magistra-
tuum edicto, sed privata singu-
lorum ordinum destinatione,
consumpserunt. O certamen
inauditum, auditores! rex cum
plebe compositus: utrum iste

parcior, an ista profusior. O
sacram jam vere pecuniam,
quam nemo attingere audeat!
non rex in maximis molitioni-
bus rerum, non quæstor in illa
fortunæ suæ licentia, non plebs
in communi aliqua difficultate
temporum. Superflua reperta
est, & in medio posita vis in-
gens pecuniæ, quam nemo
suam diceret: quam rejiceret
fiscus, ærarium remitteret, pri-
vatus quisque respueret. Hinc
argumenta petite, si minus opu-
lentia nostræ, at largæ in re-
gem & effusæ voluntatis: quæ
dum cavebit assidue, ut regi-
ne quid desit; providebit ad-
ministrorum fides, ut plus satis
etiam sit.

Hoc unum quippe est inter

cætera, quo nostra in Ludovicum caritas alitur ac fovetur; egregia dispensatorum sanctitas. Non serviunt quæstorum luxuriæ impensa regiæ dignitati vectigalia: non cæcis corrivationibus effluunt: non, ut hostibus usufruvenit, vanas in molitiones abeunt. Certus pecuniarum nostrarum, & publicus, & in oculis positus, & major opinione fructus est. Hinc videmus conscribi atque ali victores exercitus, communiri atque ornari urbes patrias, hostiles everti, sublevari focios, contineri dubios, infestos atque æmulos mulceri sensim atque captari. His auctus amoris nostri pignoribus potius, quam tributis, Ludovicus, satis habuit, ut ho-

stium conatus everteret ; satis ,
ut ædificationes urgeret : satis ,
ut obsessæ urbes incendio defla-
grarent ; satis , ut ædes regiæ
tempestivis ludis & festa luce
florerent: satis, ut starent belli o-
pera ; satis , ut artes interim &
studia disciplinarum vigerent.
Nihil militum commodis ab-
stulit aulæ pompa : nihil nocuit
expeditionum amplitudini sub-
structionum immanitas : nihil
urbium abundantia castrorum
opulencia detraxit. Opponant
his opibus , & nostris , & regiis,
adversarii gazas suas , & com-
merciorum fructus immensos ,
& Indici auri juges venas : lenta
rerum angustarum , & incerta
subsidia !

A T Q U E illa quidem duo for-

40 LUDOVICO MAGNO
titudinis & opulentiae praesidia,
quam felici prudentia cumula-
rit, & hostium in perniciem ver-
terit, hoc tertio capite videamus.
Negata laus olim illa prudentiae;
certe non universe concessa, nec
sine contentione, genti nostrae.
Quam legitimo jure, non dispu-
to: quam aperte, quam insigni-
ter ab ea nos hominum opinione
postrema haec tempora vindica-
rint; nec sane disputabunt ij,
quos puderet, ab imprudentibus
toties esse devictos.

At enim si gravitate, cuncta-
tione, magniloquentia, superci-
lio, prudentia continetur; fateor,
& ea nos caruimus, & eam caete-
ris quibuscumque libuerit, relin-
quimus potius, quam nobis ar-
rogamus. Si vero captatione tem-
porum

porum, dispensatione rerum, consiliorum suorum occultatione, alienorum scrutatione, vigilantia, diligentia, silentio, stat vigetque prudentia; facile est, hujus belli primordia, seriem, ultima comparanti, cognoscere, quid in eo genere præstiterimus. Si tamen ea quæ præstitimus, prudentiæ debent, non majori cuiquam virtuti atque intelligentiæ tribui.

Id enimvero quid & quantum, Ludovice? soli naturam, cœli temperiem, vices conversionesque siderum, sic aptare & accommodare consiliis; ut eisdem servire atque occurrere videantur: earum vim, ubi est adversa, sic habere in promptu quo frangas aut tempe es, ut aliis omnibus

importuna, tibi uni opportuna
dici possit. Dura sit hyemis &
longa, gelu rigeat, imbre ma-
deat, nivibus & pruinis horrescat:
extrudet e campo tempestatis in-
clementia tuos hostes, & in ur-
bium munimenta compellet; te
vocabit ex umbraculis, invitabit
in castra, producet in prælia.
Nuntios adventus tui difficultas
itinerum inhibebit; exercitus ve-
ro tuos, impedimenta, tormen-
ta, te, non inhibebit, non tar-
dabit. Acuet celeritatis impetum
difficultatis asperitas: milliaria
ducenta facile decurres æstate,
prætervolabis hyeme: Flandriæ
Lotharingiam itinere quatruidui,
Metas Gandavo conjunges: fa-
mam ipse tuam, & metum, &
suspicionem antevertes: præsen-

tiaæ tuæ fidem præsens ipse vix facies.

Admoniti Vefontiones clade sua, jam fracti, jam ad extrema compulsi, vel fictamen de adventu tuo parum certi; credere nisi oculis negant posse: primamque deditiois suæ legem scribunt, ut victorem videant.

Caruit Gandavenfis expeditio merita laude multos dies, diu fabulæ locum obtinuit. Tantum veritati detrahebat insperata novitas. Minusque tibi apud hostes laborandum fuit, ut vinceret; quam ut vicisse putareris.

Hac tanta celeritate; hoc, usu dicam, an abusu temporum; his immaturis, ut ita loquar, intempestivisque victoriis, quid deni-

que perfectum est? nisi ut semper hostes tuos, aut imparatos occupares, aut paratos eluderet. Quo quid exequi prudentia sublimius & gloriosius potest? Moveres exercitum? timent. Præses ipse tuis? horrescunt. Urbem obsides? desperant. Ornas ipse ac reficis arces tuas? erui suas existimant. Lustras otiose regni fines? sinu intimo commoventur. Stas? in excubitu perdurant. Quiescis? evigilant. Ludis? insidias putant. Pars est prudentiæ tuæ, pars victoriæ, pars gloriæ; quod reliquorum principum enervare vires, deturpare nomen solet: quies, otium, ludus. His quoque in hostes tuos uteris quasi armis: ut sine magno deinceps eorum periculo, certe metu; ne cessare

quidem & otari possis.

Permeat in duces, in milites, ex illa summi capitis quasi arce, vis eadem consilii. Mira omnium fides, mira secreti religio, simplex & minime curiosum obsequium. Ire, redire; properare fictis itineribus, & lentis, & subitis, & hybernis; non vacationem petere, non periculum deprecari, non laborem subterfugere; non curare, quo pergant, unde alantur, ubi sint, qui finis belli sit futurus: si quid asperius occurrat; solari ac sustentare se victoriæ spe, ducum exemplo, regis aspectu. Jam hyems præterierat, pernoctabant Turenno duce medias inter nives, in Alfatia montibus; necdum hiberna rogaverant. Vallatos un-

46 LUDOVICO MAGNO
decunque se Gandavenſes & cir-
cumcluſos videbant ; & adhuc
obſidionem miles obſeſſor igno-
rabat. Patebant improvifo noſ-
trorum impetu perruptæ Valen-
cenæ , cives ad deſenſionem
inermeſ , præda ingens in mani-
bus : & ecce primo Ludovici nu-
tu furor omnis extinctus ; auri
fames tam cæca , tam impotens ,
in effuſiſſima rerum copia frænari
ſe paſſa eſt ; nihil miles in illa
victoriæ ſuæ licentia ſibi duxit
licere , quod regi ſuo non libe-
ret ; ſe cuſtodem alienis opibus
adhibitum , non prædatorem
immiſſum ; ſequæ civem inter ci-
ves , non victorem inter victos ,
verſari tum putavit.

O leges Spartanæ ! leges Ro-
manæ ! caſtrenſis ac militaris

disciplinæ vindices ! quonam
exemplo reviviscitis ? Inventus
est in Gallia nunc denique, qui
prudencia & auctoritate sua, vos
e tenebris erutas in usum & lu-
cem & dignitatem revocaret : rex
hostium saluti, quam militum
commodis intentior ; & in ipsa
victoriæ luce, clariori aliquo de-
lectatus nomine, quam victoris.

Jam quis enumeret cætera pru-
dentia admirabilis exempla, quæ
singulis expeditionibus edidit ?
Ut primo Germanici belli rumo-
re, liberas illas Alsatia civitates,
victoriæ nostræ minus æquas,
una lustratione, uno impetu,
corripuerit, exarmarit ; & , si mi-
nus voluntate, nocendi certe fa-
cultate spoliaverit. Ut amplissi-
mam Sequanorum provinciam,

48 LUDOVICO MAGNO
fomitē atrocis incendii, quod
Galliæ visceribus continuo in-
tentabatur, uno mense occupa-
verit. Ut, quo ditione tanta, tam
opportuna, tam conjuncta, tam
copiosa potiretur, peregrinos
illos & præcoces primæ victoriæ
suæ fructus abjecerit. Neque e-
nim id quidquid est Gallicæ levi-
tati quisquam tribuat. Nihil ami-
simus, Galli, cum suæ libertati
Batavos permisimus; sed felici &
optabili commutatione, nostram
in perpetuum munivimus. Id
fecimus, quod privato cuique
propria in re laudi vertitur: in-
certa & difficili & longinqua
possessione cessimus; ut vicinam
& uberem & certam occupare-
mus. Hostes Gallici nominis in
ipso Galliæ veluti sinu jacentes,
&

& domesticos & prope contubernales exclusimus. Hoc uno imprimis assecutus summum prudentiæ fastigium Ludovicus, quod vulgi opinione duci se ac deterreri nec in ea re passus sit; quod hominum rumori publicam utilitatem, inani gloriolæ regni securitatem, Batavis denique Sequanos antetulerit.

S E D quid hæreo in levibus? illum ipsum tam gloriosi belli terminum, gloriæ nostræ cumulum pæne omitto; fortitudinis, opulentiæ, prudentiæ monumentum immortale, victricem ac triumphalem pacem. Erumpant in publicum regiæ laudis æmuli, rerum hoc bello gestarum obtrectatores: evolvant pacis instrumenta, conditiones ex-

50 LUDOVICO MAGNO
pendant, verborum apices invidiose dispungant: & nunc plane pronuntient, cujufmodi videatur hoc denique bellum esse; quod tam gloriosa, tam fructuosa pace componitur.

Quæ vis nempe fortitudinis? pacem eodem ferme tempore oblata hostibus, quo sublatam; ab annis omnino septem agitatam variis in urbibus, Hagæ contemptam, proscriptam Colonia, Neomagi lenta & dubia partium contentione jactatam; certum unum ac securum in Europa perfugium reperisse, Ludovici exercitum atque finem. Maluerunt Batavi regi nostro, hosti suo, & armato, & instanti, & ad certam victoriam properanti, de summa rerum cre-

dere ; quam focis, & fœderatis, & ministris suis. Inter disceptationes conventuum, & Hispanorum querelas, & Anglorum officia, & admonitiones imperatorias, & Boreales illos Brandeburgici principis triumphos, tot opes, tot auxilia, tot arbitria: unus arbiter fuit, qui & hostis, in ipsa exercitus acie Ludovicus ; unius iudicio perpensa, dirempta, confecta res.

Quæ vis, opulentia dicam, an munificentia ? Ludovicum constituenda pacis arbitrum, ex illo victoriae suae fastigio descendere ad æquas conditiones voluisse : legem illam dedisse, quæ muneris loco esse posset : tot urbes, ditionem tantam, iusti ac legitimi belli dignos fructus,

52 LUDOVICO MAGNO
hostibus remisisse; ut spes eo-
rum vinceret. Quis enim un-
quam hostium aut sperare, aut
conjicere, aut suspicari ausus ef-
set: id eum sponte remissurum,
quod extorquere nulla vis eo uf-
que potuerat? Quibus modis
Carolo regium, ut ex uno conje-
cturam faciamus, qua vi, qui-
bus artibus, qua tempestate ce-
pissent? An hyeme? jam frustra
tentaverant. An æstate? nihilo
plus profecerant. An dolo &
industria? destitutum auxilio,
præfecto, præsidio, repentinis
impressionibus adorti, spe ta-
men sua dejecti erant. An jun-
ctis fœderatorum copiis? inanes
eorum omnium conatus esse
atque impetus non sine damno
senserant. Parem Aldenaræ, pa-

sem Trajecti fortunam experti,
pari cum dedecore fugerant. Ut,
quas urbes pacis deinde benefi-
cio sibi essent habituri; has om-
nes Ludovici munificentiae, non
virtuti suae, debere se publica
prædicatione faterentur.

Quæ vis demum altissimæ
prudentiæ? sic sociorum suo-
rum temporibus accommodas-
se res suas: ut quo maxime
tempore belli mole Suecia la-
boraret; vacua tum esset Gal-
lia, & immunis, & illud qua-
lecumque periculum, pro se
susceptum atque initum, para-
ta propulsare. Fuerit is antea
mos principum; ea sit etiam-
num celeberrimarum consuetu-
do gentium, una lex apud
cas & ratio constituendæ pa-

54 LUDOVICO MAGNO
cis, utilitas. Fides apud Lu-
dovicum, fides publica pa-
cem sancit: huic laudes ejus
omnes & emolumenta serviunt:
dumque privatae rei studio dis-
solvunt plerique alii foederum
sanctiones; hic foederis reve-
rentia, sublevandae sociorum
causae studio, victoriae suae sibi
fructus amplissimos, & jam an-
tea collectos, & mox deinde
colligendos ultro ac libenter
adimit. Majorne tam genero-
sae pacis, an tanti belli gloria?
Judicabunt Batavi, suis redditu
finibus, & de libertate sua nunc
securi. Disceptabunt Austriaci,
quam attriti belli damnis, tam
refecti pacis muneribus atque
aucti. Pronuntiabunt Germani,
mox Sueciae cladibus minus im-

perioſe gloriantes. Experientur
Sueci , plus quiete noſtra jam
firmati , quam de calamitate ſua
ſolliciti. Nos Galli rerum tan-
tarum ſplendore circumfuſi ;
ſecuritate noſtra , regis incolu-
mitate ſat beati ; tam novæ ,
tam inauditæ litis arbitrium
poſteritati relinquemus.

D I X I.

E R A N T in aula,
ubi hæc habita est
oratio, posita ad orna-
tum, & regis, & cete-
rorum, qui eius auspi-
ciis hoc bellum admistra-
runt, principum atque
imperatorum imagines,
expresse a præstantissi-
mis Galliæ pictoribus.
Additæ singulis, pro re-
rum gestarum amplitu-
dine sane breves, & sim-
plices, & ad veterem
formam exactæ inscrip-

ziones. Quæ, quia præcipua rerum capita continebant, omnino ne perirent, optavere, qui concioni interfuerant, viri graves & honesti complures. Idcirco eas orationi subiungimus: monemusque, tria his legendis observanda. Primum est, ea tantum hic laudari, quæ quisque suo ductu atque imperio; non item quæ alieno, perfecerit. Alterum est, illius belli,

quod primo Batavis illatum fuit, nullam hic fieri mentionem: cum id precipue unum spectaverit oratio, quod ex illo natum adversus fœderatas Europæ nationes potentissimas, gestum deinde ac patratum est. Denique in magna virorum fortium copia, eorum unice habitum esse deletum, quorum in Gallia summum armorum imperium est.

INSCRIPTIONES

*Principum & imperatorum, qui
hoc bellum administrarunt.*

I.

LUDOVICO

MAGNO.

FLANDRIS. ET. SEQUANIS

REGNO. ADJECTIS.

BATAVIS. HISPANIS. GERMANIS

BELLO. MULCTATIS.

PACE DONATIS.

I I.

PHILIPPO
REGIS. FRATRI.
FUSIS. FUGATIS
AD. CASSELLUM. BATAVIS.
AUDOMARO. BOCHANIO.
CAPTIS.

III.

LVDOVICO
PRINCIPI. CONDÆO.
TRIBUS
AD. SENEFUM.
EXERCITIBUS. FRACTIS.
RELATIS. MANUBIIS.
ALDENARA. HAGENOA.
LIBERATIS.

I V.

HENRICO
DUCI. EN GUINÆO.

EXPUGNATO. LIMBURGO.

EXERCITU
IN. SEQUANOS

INDUCTO.

V.

HENRICO
PRINCIPI. TURENNIO.

SERVATIS
REGNI. FINIBUS.

PULSIS. ULTRA. RHENUM

GERMANIS.
EORUM. EXERCITU

QUATER. CASO.

VI.

FRANCISCO
MARESC. CREQUIO.

DELETIS

INCRUENTA . VICTORIA.

GERMANORUM . COPIIS.

RHENO . PONTIBUS . SOLUTO.

FRIBVRGO . CAPTO.

ARGENTINA . COERCITA.

VII.

BERNARDINO
MARESC. BELLEFONTIO.

ASSERTA

TRAQUE . MOSÆ . RIPA.

ARGENTÆO . NAVANIA.

EXCISIS.

VIII.

LVDOVICO
MARESC. HUMERIO.

FLANDRIA
BELLI. TEMPORE.
FELICITER. ADMINISTRATA.
ARIA. GHISLENIQ.
SVBACTIS.

IX.

GODEFRIDO
MARESC. ESTRADIO.
CUMULATA
PER
GLORIOSÆ. PACIS
GUBERNATIONEM
BELLI. GLORIA.

X.

P H I L L I P P O

MARESC. DUCI. NAVALLIO.

SUPERATIS . PYRENÆIS.

C Æ S I S

A D . E S P O L I A M

H I S P A N I S .

P E R D O M I T I S . C E R D A N I S .

XI.

F R E D E R I C O

MARESC. SCHOMBERGIO.

R E P R E S S I S

I N T R A . P Y R E N Æ O S . H I S P A N I S .

T R A J E C T I . A D . M O S A M

S O L V T A . O B S I D I O N E .

C A S T R I S . H O S T I U M . D I R E P T I S .

Inscriptiones.

XII.

I A C O B O

MARESC. DUCI. DURASSIO.

MANSUEFACTIS

PRUDENTIA . ET . ÆQUITATE

SEQUANORUM . ANIMIS.

FIRMATO

ALSATIÆ . EXERCITU.

XIII.

LVDOVICO

MARESC. DUCI. VIVONNIO.

ADITU . IN . SICILIAM

PERRUPTO.

RUITERO . AD . AUGUSTAM

VICTO . ET . CASO.

HISPANA , CLASSE . AD . PANORMVM

INCENSA.

XIV.

FRANCISCO
MARES. DUCI. FULLIADEO.

SALINIS . EXPUGNATIS.

PULSIS

E

SEQUANORUM . PROVINCIA

HISPANORUM . RELIQUIIS.

XV.

FRANCISCO
MAR.DUC.LUXEMBURGIC.O

CAROLO REGIO . LIBERATO.

CASTRIS

AD . MONTES . HANNONIÆ

CUM . HOSTIUM . CLADE

PROPUGNATIS.

XVI.

HENRICO
MARESC. RUPEFORTIO.

HUYO. SUBACTO.

RETENTIS

IN. OFFICIO

LOTHARINGIS.

XVII.

GVIDONI
MARESC. LORGIO.

VINDICATA
TURENNII. NECE.

REPORTATO

■

GERMANIA
VICTORE. EXERCITU.

IOANNI
COMITI. ESTRÆO.

V. AMIRALIO.

CAYANA. TABACO.

VI CAPTIS.

BATAVORUM
AMERICANA. CLASSE

DELETA.

COLONIIS. EXCISIS.

